

културен суверенитет. В случая разликата е не в крайната цел, а в разбирането на цената, която трябва да се заплати. Дейците, групирани около Кръстевич не са склонни да жертват църковната форма и православно съдържание на институцията, която съзидат. Те добре съзнават, че всяко рязко излизане извън рамките на каноните носи в себе си риск да разруши Екзархията като църковна институция и духовна общност и в този смисъл да я лиши и от съществените ѝ национално-обединителни функции. "Трябва най-напред да останем съгласни върху едно начало, - заявява на 19 март 1871 г. Кръстевич пред членовете на църковно-народния събор - не трябва да забравяме че устрояваме черква, и че черквата съществува сега в 1871 г."²²

Народният събор, заседавал в Цариград в периода 23 февруари - 24 юли 1871 г., е характеризиран сполучливо от Зина Маркова като първи български "законодателен форум" в Ново време²³. Съставен от упълномощени народни представители, избрани с vota на просветените българи от балканските провинции на империята, той има за задача да утвърди окончателния текст на екзархийския устав, да избере екзарх и централна управа на новата църква. Ферманът за учредяване на Българската екзархия не предвижда уставът да бъде обсъждан от такова представително събрание. Но лидерите на смесения съвет, и преди всичко Г. Кръстевич, съумяват да убедят правителството да издаде разрешение за свикване на събора²⁴ - един по същество конституционен форум. Този факт също подронва тезата, че Кръстевич и кръгът от умерени дейци, групирани около него не са склонни да се съобразяват с "духа на времето" и че, подвластни на своя "аристократизъм" или "чорбаджилък", те издигат в култ "калимьявката".

Присъствието на Г. Кръстевич на църковно-народния събор от 1871 г. е силно и многоаспектно. Спокойно би могло да се заяви, че той е човекът, който на практика стои в центъра на дебатите по всички основни въпроси. За мнозинството делегати той е и неоспоримият авторитет по проблемите на каноническото право, и влиятелният магистрат, който би могъл по един или друг начин да отстоява интересите на българите пред правителството. Сам за себе си Кръстевич участва на събора като автор на екзархийския устав и като пълномощник на смесения съвет - като човек, който отново и отново трябва да търси модуса между собствената си представа за устройството и функциите на Екзархията и представите на една по-голяма група дейци - не по-малко загрижени за съдбата на отечеството от самия него, но разполагащи с друг обществен опит, изповядващи други социално-политически идеи. Тук - в сблъсъка на концепции и манталитети по време на горещата за българите цариградска пролет на 1871 г., влиятелният черковник преживява зенита на своята дейност като възрожденски общественик.

В периода 2 - 19 февруари 1871 - се провеждат пет предварителни заседания на църковно-народния събор²⁵. В хода на полуофициални дебати членовете на смесения съвет и пристигащите депутати обсъждат някои процедурни въпроси. Утвърден е изработеният от Г. Кръстевич проект за правилник на събора. Пак под негово влияние е взето решение "комисарите", т.е. членовете на смесения съвет, да полу-